

10.10

NIEDZIELA, 18.00, SALA GŁÓWNA,
ESTRADA W ODWRÓCENIU

Rekonstrukcja muzyczna hołdu lennego Stanów Śląskich

Ensemble Polyharmonique

Alexander Schneider – *primus inter pares* Ensemble Polyharmonique

Wrocławska Orkiestra Barokowa

Jarosław Thiel – kierownictwo artystyczne Wrocławskiej Orkiestry Barokowej

Program

H. Schütz (1585–1672)

Teutonium dudum belli SWV 338; *Syncharma musicum* SWV 49;

Herr, der du bist vormals genädig gewest SWV 461

P. Schaeffer (fl. 1617–1645)

Actus gratulatorius (rekonstrukcja: Arno Paduch);

Jauchzet dem Herren alle Welt

G. Valentini (1681–1753)

Sonata a 5

S. Besler (1574–1625)

Citharae Davidicae psalmodum selectiorum prodromus. Pro [...] Bojemorum regi Friderici

I. Wratislaviam [...] ingressu Paduana Leopolithanowa SLG Bohn Mus. MS 357

H. Schütz (1585–1672)

Da pacem, Domine SWV 465; *Herr, unser Herrscher* SWV 449

Ensemble Polyharmonique, fot. archiwum zespołu

Wraz z defenestracją praską, która miała miejsce 23 maja 1618 roku, doszło do eskalacji trwającego już od dłuższego czasu sporu pomiędzy protestancką szlachtą czeską a katolickim zwierzchnictwem. To lokalne powstanie szlacheckie doprowadziło do serii wojen europejskich, z których większość toczyła się od 1620 roku na ziemiach niemieckich i wyniszczała Europę Środkową na nieznaną wcześniej skalę aż do pokoju zawartego w 1648 roku. Choć istniało wiele społecznych, gospodarczych i politycznych przyczyn tego konfliktu, to wojnę trzydziestoletnią opisuje się często jako wojnę religijną pomiędzy protestantami a katolikami. Jest to jednak niedopuszczalne uproszczenie, o czym bez wątplenia świadczy postawa dworu saskiego w Dreźnie. Dla jego politycznej woltury nadworny kaznodzieja Matthias Hoë von Hoënegg dostarczył teologicznych uzasadnień, a Heinrich Schütz, kompozytor i kapelmistrz na dworze elektora Saksonii, przygotował muzyczną oprawę. [...] Do roku 1631 luterkańska Saksonia stała lojalnie po stronie katolickiego dworu cesarskiego, gdyż w ich wspólnym interesie leżało wykorzenienie idei reformacyjnych, których zwolennicy stanowili od końca XVI wieku większość w krajach niemieckich. Nic więc dziwnego, że po zwycięstwie w bitwie pod Białą Górą cesarz Ferdynand II zlecił elektorowi saskiemu Janowi Jerzemu I przyjęcie w jego imieniu hołdu na Śląsku w październiku i listopadzie 1621 roku.

Z okazji wjazdu elektora do Wrocławia w dniu 25 października 1621 roku wraz ze świtą, która liczyła 855 osób, w tym „16 muzyków razem z nadwornym kapelmistrzem”, wrocławski kompozytor Paul Schöffler, obok Samuela Beslera ważny przedstawiciel życia muzycznego we Wrocławiu na początku XVII wieku, zadedykował elektorowi motet na dwa chóry inspirowany Psalmem 95 *Venite, exultemus Domino*. Natomiast utwór *Syncharma musicum* SWV 49 został wykonany prawdopodobnie po południu 3 listopada 1621 roku w sali wrocławskiego zamku z okazji hołdu lennego złożonego przez śląską arystokrację. We wszystkich głównych kościołach Wrocławia odbyły się przed południem nabożeństwa, a w kościele św. Elżbiety Matthias Hoë von Hoënegg wygłosił kazanie na temat fragmentu z Psalmu 85. Przypuszcza się, że rozbrzmiała tam również kompozycja Schütza do słów z tego psalmu *Herr, der du bist vormals genädig gewest* SWV 461 (*Panie, Ty jesteś Bogiem miłosiernym*). Wątpliwe jest natomiast, by w czasie tych hołdów wykonany został utwór *Teutonium dudum belli* SWV 338. [...] Późniejsza data publikacji utworu w wydanej w Lipsku w wersji drukowanej zbiorze z 1641 roku wrocławskiego organisty i kolekcjonera muzyki Ambrosiusa Profego [...] pozwala przypuszczać, że *Teutonium dudum belli* SWV 338 powstała długo po 1621 roku. O wiele bardziej przekonujące wydaje się założenie, że utwór ten został skomponowany np. w związku z traktatem pokojowym podpisanym w Pradze w 1635 roku, kiedy to Elektorat Saksonii – po krótkotrwałym połączeniu sił ze szwedzkim mocarstwem – przeszedł ponownie na stronę cesarską.

Zaślepiiony sukcesami militarnymi swoich wojsk cesarz Ferdynand II planował zmianę warunków religijnych i politycznych w Niemczech poprzez repatriację dóbr kościoła katolickiego, które po 1552 roku uległy sekularyzacji. Swoje plany ogłosił w Mühlhausen podczas Dnia Elektorów Rzeszy, który odbył się w [...] 1627 roku i podczas którego wykonano dzieło Heinricha Schütza *Da pacem Domine* SWV 465. Na powszechne mniemanie, że *Da pacem Domine* było grane w ratuszu na otwarciu Dnia Elektorów nie ma żadnych dowodów w tekstach źródłowych. Obrady otworzył prostym przemówieniem kanclerz Moguncji, dr Gereon, a osobiście obecni byli tylko elektorzy z Moguncji i Drezna. Pozostali elektorzy i cesarz byli reprezentowani przez delegacje. W aktach zaprezentowanych w Mühlhausen zostały dokładnie określone obowiązki orkiestry dworskiej wykonującej muzykę podczas uczt na dworze, za co muzycy otrzymywali specjalny przydział wina, oraz muzyczne obowiązki podczas dni wygłaszania kazań. I rzeczywiście – w aktach drezdeńskich na pierwszy dzień głoszenia kazań w niedzielę 14 października (według kalendarza juliańskiego) widnieje zapis: „Słyszeliśmy, jak w dużym kościele klasztornym kazanie głosił nadworny kaznodzieja Matthias Hoë i jak nakazano wykonywać właściwe utwory muzyczne”. W kazaniu tym nadworny drezdeński kaznodzieja próbował znaleźć odpowiedź na pytanie, jak można być lojalnym poddanym cesarza, a jednocześnie mieć prawo do swobodnego wyznawania religii. Oczywiście miał on na myśli wolność religijną tylko w odniesieniu do protestantów, a więc kazanie to nie było skierowane do katolickiej mniejszości w Mühlhausen, dyskryminowanej zresztą przez luterzańską większość we wszystkich sprawach religijnych. W kontekście tej religijnej przemowy wykonany przez dwa chóry utwór *Da pacem Domine* symbolizuje dwoistość władzy niebieskiej i doczesnej, a tym samym luterzańską doktrynę dwóch królestw, zgodnie z którą nawet protestant musi być poddanym katolickiego władcy – bo jak głosił kaznodzieja „wszystko ma swój czas”, również „wojny i spory” i „nadejdzie także godzina pokoju, którą wyznaczył Bóg”. Na pokój należało jednak czekać jeszcze ponad dwie dekady. Kiedy kraj został tak wykrwawiony i spustoszony, że wojna nie mogła już dłużej karmić wojny, zawarto w 1648 roku pokój w Münster i Osnabrück.

Arno Paduch

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

